

ANNA KAWULA¹

Społeczne i edukacyjne uwarunkowania integracji środowiska żydowskiego (na przykładzie Centrum Społeczności Żydowskiej w Krakowie)

Słowa kluczowe:

mniejszość, tożsamość kulturowa, edukacja międzykulturowa, aktywność, integracja

Streszczenie

Przedmiotem podjętych badań były różnorodne aspekty działania Centrum Społeczności Żydowskiej – JCC (Jewish Community Centre). Cel analizy dotyczył określenia obszaru funkcjonowania Centrum, zwrócenie uwagi na aktywność kulturalną, społeczną i religijną jego członków. W tekście przedstawiono praktyczne rozwiązania edukacyjne, które koncentrują się wokół religii, historii, zapomnianego języka i obyczajów żydowskich, a przede wszystkim na umacnianiu lokalnej diaspory. Zaprezentowano cele działalności JCC, formy i treści pracy kulturalno-oświatowej, nakreślono profile uczestników. Badaniami jakościowymi objęto 20 aktywnych członków JCC oraz 5 ekspertów – koordynatorów pracy JCC. Centrum zakłada poszanowanie różnicowań społecznych i kulturowych przy równoczesnej odrębności etnicznej. Przyjmuje pewnego rodzaju pluralizm kulturowy w celu podtrzymania własnej tożsamości. Akceptując większość, dąży do równości dla wszystkich mniejszości. Zasadniczym dążeniem placówki jest inicjowanie i upowszechnianie działań służących umacnianiu społeczności żydowskiej w Krakowie, jak również propagowanie i promowanie postawy tolerancji. Fundacja przewiduje realizację tego zadania poprzez prowadzenie działalności edukacyjnej, informacyjnej, poszerzającej wiedzę o obyczajach żydowskich. Organizując imprezy i obchody świąteczne związane z kalendarzem hebrajskim, stara się podtrzymać tożsamość kulturową oraz zachować tradycję społeczności żydowskiej.

The determining social and educational factors of the Jewish community's integration – the example of the Jewish Community Centre in Krakow

Key words:

minority, intercultural education, cultural identity, activity, integration

¹ Magister, doktorantka Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.

Abstract

The subject of the present study was the analysis of different aspects of the Jewish Community Centre. The aim of this study was to define closer the area of the Centre functions, and draw attention to cultural, social and religious activities of its members. The text presents practical educational solutions that focus on religion, history, a forgotten language and Jewish customs, and above all on consolidating the local diaspora. In the paper not only the JCC goals were presented but also the form and content of cultural and educational work, as well as the participants characteristics. Qualitative study included 20 participants, active members of the JCC, and 5 experts – work coordinators of JCC work. The main assumption of the JCC is to respect the social and cultural differences while simultaneously ethnic separateness. It adopts some kind of cultural pluralism in order to maintain their own identity. Accepting the majority it aspires to equality for all minorities. The main aim and aspiration of the Centre is to initiate and disseminate actions strengthening the Jewish community in Krakow, and promote the tolerance. The Foundation implements its tasks educational and information activities, which expands knowledge about Jewish customs. Organizing festive events and celebrations related to the Hebrew calendar the JCC is trying to maintain cultural identity and to preserve the tradition of the Jewish community.

Wprowadzenie

Dynamiczne przemiany dokonujące się we współczesnym świecie sprawiły zanikanie barier społeczno-kulturowych, przeistoczenie propagowanych wzorców oczekiwanego postępowania. Aktualna rzeczywistość charakteryzuje się złożonością zachowań, zmiennością wartości kulturowych, akceptacją różnych form współżycia. Taka niejednoznaczność i wielowymiarowość stawia poszczególne osoby przed złożonymi problemami, które często wykraczają poza możliwości samodzielnego rozwiązania. Dlatego ochrona mniejszości, rozwijanie zasad tolerancji oraz prowadzenie dialogu międzykulturowego stanowi ogromne wyzwanie dla polityki społecznej naszego kraju.

Tymczasem integracja europejska rozpatrywana jest przede wszystkim z punktu widzenia politycznego i gospodarczego. Stosunkowo mało uwagi poświęca się edukacyjnemu i społecznemu aspektowi tego procesu. Wynika to z faktu, że w dziedzinie edukacji pozostawiono daleko idącą autonomię wszystkim krajom członkowskim Unii Europejskiej [Kwiatkowski 2007, s. 175]. Prawo do autonomii nie oznacza jednak rezygnacji z prób poszukiwania godnych akceptacji wzorców organizacyjnych i programowych, wspólnych ideałów wychowawczych czy też dążeń do rozwijania własnych wartości kulturowych.

Zygmunt Bauman podkreślał, że przyszłość polityczna Europy zależy od losu europejskiej kultury, a jej los z kolei zależy od tego, jak dalece potrafimy uznać różnorodność za atut, a nie obciążenie [Bauman 2011]. W europejskim wymiarze

edukacja wielokulturowa powinna charakteryzować się przede wszystkim innowacyjnością i kreatywnością wszystkich grup wiekowych oraz efektywnym wykorzystywaniem nowych technologii w rozwoju społecznym. Celem wychowania w społeczeństwie multikulturowym jest przygotowanie jednostek do życia pokojowego w społeczeństwie pluralistycznym, aby niezależnie od pochodzenia i kultury mogły rozwijać własną tożsamość oraz sposoby komunikowania się z innymi w sposób wzajemnie wzbogacający. Edukacja międzykulturowa – kształtująca zrozumienie dla różnych kultur, uwzględniająca odmienne obyczaje – jest jak skarbiec, z którego można wydobywać rzeczy nowe i stare. Holistyczne podejście oparte na bliskości i relacjach między pokoleniami, społecznym zaangażowaniu oraz odpowiedzialności wobec doświadczenia minionych pokoleń daje szansę swobodnego kultywowania własnej tradycji bez naruszania odmienności kulturowej w poszczególnych społecznościach lokalnych, etnicznych i narodowych. Zatem istotną kwestią programów UE jest również wzmacnianie wspólnot lokalnych, wyrównywanie szans grup i środowisk wykluczonych społecznie lub zagrożonych społeczną dyskryminacją, upowszechnianie otwartości, tolerancji i szacunku dla innych ludzi jako zasad współżycia społecznego. Strategia Unii Europejskiej 2020 daje więc cenny impuls w dalszym budowaniu obszaru społecznego i edukacyjnego, jednak skuteczne programy wymagają długofalowych inwestycji.

Biorąc pod uwagę powyższe przesłanki, działalność Centrum Społeczności Żydowskiej w Krakowie stanowi interesujący obszar badawczy. Zwłaszcza że obecność Żydów w Polsce jest tematem niewyczerpanym i wciąż aktualnym. Za interesowanie historią Żydów stale rośnie na skutek tak wyjątkowości ich kultury, jak i pamięci o dramatycznych wojennych losach całego narodu. Odnosi się wrażenie, że ludzie młodzi coraz częściej chcą poznać swoje żydowskie korzenie, jednak pochodząc z rodzin całkowicie zasymilowanych, nierzadko z małżeństw mieszanych, formalne przejście na judaizm i kultywowanie obyczajów mają znacznie utrudnione [por. Datner, Melchior 1997, s. 78]. Niektórzy badacze problemu twierdzą, że judaizm przetrwa jedynie u ortodoksów, którzy przestrzegają tradycji i żyją w ścisłej więzi ze swoją społecznością. Zasymilowani Żydzi oraz pół-Żydzi zachowują nikiłe wspomnienia żydowskiej przeszłości i jak dziesięć zagubionych pokoleń rozpląną się w mrokach historii. Inne prognozy nie są aż tak pesymistyczne. Historia ukazuje, że żydowskie prawo i kultura stale się przystosowywały do zmieniających się okoliczności. Na całym świecie społeczności żydowskie osiągały określone sukcesy, każdą z nich wyróżniały indywidualne cechy charakterystyczne, lecz ostatecznie przetrwały w granicach żydowskiego Prawa i Synagogi.

Idea badań własnych

Przedmiotem podjętych analiz stały się różnorodne aspekty działania Centrum Społeczności Żydowskiej. Cel badań dotyczył bliższego określenia obszaru funkcjonowania JCC, zwrócenia uwagi na aktywność kulturalną, społeczną i religijną jego członków. W badaniach zastosowano monografię, kierując się zaletami przypisywanymi tej metodzie w literaturze metodologicznej. Chcąc zaprezentować działalność JCC z całym jego bogactwem, wykorzystano różne techniki badawcze: obserwację, wywiad, badanie dokumentów, analizę treści. Przyjęte podejście jakościowe umożliwiło plastyczne przedstawienie wielu obszarów działalności Centrum, zwłaszcza ukazanie organizacji jeszcze mało znanej, ale dynamicznie rozwijającej się. Badaniami objęto 20 aktywnych uczestników Centrum oraz 5 ekspertów – koordynatorów pracy JCC. Podstawę materiałową pracy stanowiły dwa rodzaje wywiadów. Z dyrektorem Centrum i rabinem zastosowano wywiady eksperckie. Natomiast indywidualne wywiady swobodne, pogłębione przeprowadzono z osobami działającymi na polu społeczno-kulturalnym oraz z aktywnymi członkami. Dobór respondentów miał charakter celowy. Wśród badanych osób było 8 mężczyzn i 12 kobiet, zdecydowana większość z wyższym wykształceniem, mieszkających w Krakowie. Uczestnicy chcieli zachować anonimowość, dlatego każdemu przypisano kod, gdzie liczba oznacza wiek osoby badanej. Diagnoza została przeprowadzona w sposób systematyczny w czasie od września 2009 do września 2010 r. Tak długi czas rozważań związany był ze specyfiką kultury żydowskiej, Centrum bowiem funkcjonuje zgodnie z cyklem kalendarza hebrajskiego. Problemy badawcze koncentrowały się wokół:

- genezy i zakresu działania Centrum Społeczności Żydowskiej, sformułowanych celów i jego zadań statutowych;
- działań i funkcji realizowanych przez fundację w celu ocalenia kultury żydowskiej;
- form aktywności proponowanych uczestnikom i potrzeb kulturalno-oświatowych zaspokajanych w placówce;
- roli fundacji w środowisku, sukcesów i trudności.

Geneza i zakres działania Centrum Społeczności Żydowskiej

Polska pod względem demograficznym jest krajem jednorodnym kulturowo, mniejszości narodowe i etniczne stanowią zaledwie 3,60% [Wyniki NSP... 2012] ogółu mieszkańców. **Żydzi** to mniejszość narodowa, do której podczas przeprowadzonego w 2002 r. Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań

przynależność zadeklarowało 1055 obywateli polskich, w tym: w województwie mazowieckim – 397, dolnośląskim – 204, śląskim – 92, łódzkim – 65, małopolskim – 50. Jednakże, jak podaje rabin Krakowskiej Gminy Wyznaniowej, w 2010 r. było 190 zdeklarowanych członków kongregacji. Z kolei dane przedstawione przez organizacje reprezentujące środowisko żydowskie wskazują, iż obecnie do mniejszości żydowskiej w Polsce należy zaliczyć około 8000–10 000 osób. W przypadku ludności pochodzenia żydowskiego problemem jest zdeklarowanie swojej przynależności. Upadek komunizmu stworzył możliwość swobodnego określenia się, jakimi chcą być Żydami – religijnymi, świeckimi czy tylko zamieszkującymi w diasporze. Wolność przyniosła perspektywy odrodzenia społeczności żydowskiej i wybór w nakreśleniu własnej identyfikacji. Jednakże Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań z 2002 r. dawał możliwość określenia swojej tożsamości tylko na podstawie wyznania i języka², a w roku szkolnym 2005/2006 języka hebrajskiego uczyło się w dwóch placówkach oświatowych (w Warszawie i Wrocławiu) 66 uczniów należących do tej mniejszości. Natomiast język jidysz (tradycyjny język Żydów polskich) nauczany był na kursach organizowanych przez organizacje żydowskie. Mniejszość żydowska nie miała też przedstawicieli w polskim parlamencie, nie wystawiała również swoich kandydatów w wyborach samorządowych przeprowadzonych w 2006 r. [Raport... 2007, s. 28]. Analiza struktury mniejszości żydowskiej pod względem wieku ukazuje, że najliczniejszą grupę wiekową stanowią osoby pomiędzy 50. a 54. oraz po 80. roku życia. Mniejszość żydowska to społeczność w większości starzejąca się, wymagająca pomocy i wsparcia.

Kluczowe znaczenie w życiu mniejszości żydowskiej odegrała działalność Związku Gmin Wyznaniowych Żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej. Przed II wojną światową na ziemiach polskich działało prawie tysiąc zorganizowanych gmin żydowskich, obecnie jest ich trzynaście [Weiss, Szmaj 2008, s. 21]. Transformacja ustrojowa w Polsce przyniosła zmiany wśród osób pochodzenia żydowskiego, wzrosło ich zainteresowanie historią, kulturą i religią własnego narodu, a także przeszłością swojej rodziny. Obecny system polityczny stwarza szansę obudzenia świadomości żydowskiej i rozwijania własnej kultury, co zależy od siły wewnętrznej poszczególnych jednostek, jak również aury towarzyszącej sprawom żydowskim w społeczeństwie polskim.

Gmina żydowska w Krakowie stanowiła najstarsze i największe skupisko ludności wyznania Mojżeszowego na terenie Małopolski. Kraków to miasto dwóch kultur. To gród, jak dwie ulice: Rabina Meiselsa i Bożego Ciała – *zrodzony z polskiego ojca i żydowskiej matki*. Podczas spisu ludności w 1931 r. język żydowski lub hebrajski jako ojczysty podawało około 21% ogółu ludności miasta. Żydzi żyli

² Informacje bieżące na temat przebiegu Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2011 r., które zawiera Protokół XXVII KWRiMNiE, ukazują niedociągnięcia w możliwościach samookreślenia się i niezrozumienie środowisk mniejszościowych.

swoim, a Polacy swoim życiem, jakby w dwóch oddzielnych miastach, we własnym świecie wyobrażeń i wartości, obyczajów oraz interesów, smaków i gustów. Dzielnice Kazimierz i Stradom charakteryzował swoisty mikroklimat, koloryt i atmosfera. To tutaj powszechnie ubierano się w tradycyjne stroje żydowskie, atlasowe kapoty, jarmułki czy lisie czapki. To tutaj wszystkie sklepy były zamknięte w soboty [Chwalba 2002, s. 95]. Po wojnie w Krakowie można było zobaczyć niewielu Żydów, nie można było odnaleźć elementów przedwojennego opisu żydowskiej społeczności [Gawron 2008, s. 20]. Kazimierz opustoszał i został zajęty przez lumpenproletariat, a nieliczna społeczność żydowska stopniowo się wykrużyła. Po roku 1989 przekształcenie systemu politycznego i społecznego stworzyło szansę na odrodzenie społeczności żydowskiej na Kazimierzu. Rewitalizacja przestrzeni, pozytywne postawy społeczne, wsparcie i współpraca instytucji oraz edukacja międzykulturowa to swoiste czynniki, które można wiązać z procesem reintegracji mniejszości żydowskiej, a realizowanie licznych projektów i planów umożliwiło zaistnienie Centrum Społeczności Żydowskiej, ośrodka ufundowanego z inicjatywy księcia Karola, znajdującego się przy ul. Miodowej w sąsiedztwie synagogi Tempel. Uroczyste otwarcie nastąpiło 29 kwietnia 2008 r. dzięki inwestycji World Jewish Relief oraz American Jewish Joint Distribution Committee. W ceremonii udział wzięli książę Karol i jego małżonka księżna Kornwalii Camilla, przewodniczący Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Krakowie, naczelny rabin Galicji oraz naczelny rabin Krakowa. Fundacja została powołana dla społeczności żydowskiej, dlatego tematy najczęściej skupiają się wokół religii, historii, zapomnianego języka i obyczajów żydowskich. Projekty skierowane są do poszczególnych grup: osób starszych – Klub Seniora, studentów – Klub Studencki, rodzin i dzieci – żłobek i szkołka niedzielna, Żydów z diaspory oraz turystów.

Dyrektor Centrum podkreśla, że:

– jest zasadnicza różnica między JCC, a innymi instytucjami powstałymi na Kazimierzu, one są dla wszystkich, a nie dla Żydów. Główna rola JCC to budować przyszłość dla społeczności żydowskiej w Krakowie w szerszym wymiarze. Dwa główne cele można podzielić na wewnętrzny, czyli budowanie społeczności dla jednostki, aby mogła odkryć tu swoje korzenie i uwierzyć, że tu jest jej przyszłość. Drugi cel zewnętrzny, ponieważ Polska to miejsce bólu, holokaustu, chce pokazać, że tu jest coś dobrego, że Polska jest miejscem przyjaznym dla Żydów. Antysemityzm jest w całym świecie, a nie w szczególności w tym kraju.

Natomiast *programmes manager* odpowiada, że najważniejszym celem i zadaniem JCC jest:

– integrowanie społeczności żydowskiej, służba. Założenia te realizowane są poprzez organizowanie świąt, zajęć, wychodzenie naprzeciw potrzebom każdej z osób, dla tych, co mają religijne potrzeby – są koszerne kolacje szabatowe, wykłady z rabinem, dla tych, co chcą się uczyć organizowane są kursy językowe, komputerowe, zajęcia jogi itp. Te wszystkie spotkania, warsztaty, wyjazdy, przyjęcia, imprezy to nie tylko działanie integrujące, ale także pokazanie świata żydowskiemu, że tu jest życie – ono nie umarło, aby zwal-

czyć stereotyp, że żyjemy w cieniu Auschwitz. Dlatego wszystko jest kolorowe, „design” naszej strony internetowej nieustannie wzbogacany, stale dokonują się przemiany.

Pani Maria, która zajmuje się koordynowaniem pracy żłobka zaznacza, że:

– Cel środowego minizłobka to nie tylko trzy godziny, podczas których rodzice mogą mieć czas dla siebie. To również możliwość zapoznania się między sobą najmłodszych członków krakowskiej społeczności żydowskiej oraz ich krewnych [...]. Szkołka niedzielna pozwala dzieciom na przebywanie wśród swoich, gdzie ktoś ma kipę na głowie i podobnie obco brzmiące nazwisko, mogą się pobawić, ale też poznać kogoś o podobnym pochodzeniu.

Inni respondenci stwierdzają:

– Klub Studencki pomaga dzielić wspólne zainteresowania związane z kulturą żydowską, ale to też wspólna zabawa i rozmowy oraz możliwość wdrażania nowych pomysłów skoncentrowanych na społeczności [K 27].

– JCC to my wszyscy, co sobie wymyślimy, to mamy, to jest społeczność, którą sami tworzymy, a zajęcia z języka angielskiego czy joga sprawiają, że ludzie się jednoczą, utrzymują relacje [K 46].

– Jest super do szczęścia! [M 74].

– Najlepszym dowodem, że mi się tutaj podoba, jest to, że codziennie przychodzę. Jak jest zamknięte, to jestem chora [K 73].

Program Centrum to szeroko rozumiana akcja, mająca na celu zintegrowanie środowiska. W swoim założeniu ma wspierać inicjatywy ludzi starszych, tak aby pamięć po minionych pokoleniach nie odeszła wraz z nimi. Sformułowane cele i zadania statutowe JCC koncentrują się wokół: reintegracji środowiska żydowskiego, pomocy społecznej i wsparcia psychologicznego, upowszechniania kultury i sztuki, edukacji, współpracy z organizacjami, promowania wolontariatu.

Centrum prowadzi także warsztaty genealogiczne, na których wyjaśnia się, jakie dokumenty można znaleźć w archiwach państwowych i Urzędach Stanu Cywilnego. W ramach programu pomocy dla członków gminy w Klubie Seniora dyżuruje dodatkowo psycholog³ i pracownik socjalny⁴. Oprócz pomocy społecznej i wsparcia psychologicznego fundacja koncentruje się wokół działań z zakresu kultury i sztuki oraz edukacji. W tym zakresie współpracuje z licznymi organizacjami, takimi jak: Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Żydów, Ambasada Izraela

³ Program Pomocy Psychologicznej dla społeczności żydowskiej Krakowa „Wsparcie” daje możliwość konsultacji w formie indywidualnych spotkań. Skorzystać może każdy, kto: odkrył swoje żydowskie korzenie, w związku z czym przechodzi kryzys związany z określeniem i zaakceptowaniem własnej tożsamości, ma trudności w zderzeniu z realiami codziennego życia zawodowego, społecznego, osobistego.

⁴ Zasady przyznawania pomocy zawarte są w *Regulaminie przyznawania pomocy ze środków Komisji Pomocy Społecznej i Związku Gmin Wyznaniowych Żydowskich w RP*. Zajmuje się tym Dział Pomocy Społecznej przy Związku Gmin Wyznaniowych Żydowskich w Warszawie.

w Polsce, Stowarzyszenie „Dzieci Holocaustu”, Festiwal Kultury Żydowskiej, Żydowskie Stowarzyszenie Czulent, Studenckie Stowarzyszenie Gesher, Żydowska Ogólnopolska Organizacja Młodzieżowa, Klub Chrześcijan i Żydów Przymierze, Żydowskie Muzeum Galicja i wiele, wiele innych. W budynku funkcjonuje Biblioteka Żydowska im. Rabina Remu, która została stworzona przez Żydowskie Stowarzyszenie Czulent. Księgozbiór liczy obecnie około 3500 książek, z którego korzysta 210 osób.

Działania i funkcje realizowane przez JCC w celu ocalenia kultury żydowskiej

Na gruncie wspólnoty przekazywane normy, wartości, zachowania, obyczaje, symbole i język są punktami odniesienia w kształtowaniu składowych elementów identyfikacji. W procesie socjalizacji jednostka uczy się zaspokajania potrzeb zgodnie z poszanowaniem występujących przekonań. To nieustanne wrastanie w kulturę

[...] stanowi bądź medium, bądź samą istotę zaspokajania potrzeby orientacji, potrzeb tożsamości, samoidentyfikacji i indywidualności, potrzeby twórczej ekstensji, czyli wykraczania człowieka poza ramy samego siebie, potrzeb kontaktu z innymi, przynależności, miłości i aprobaty, a także potrzeby zmian i odnowy repertuaru doznań [Gołaś 1996, s. 191].

Rodzina, zwłaszcza wielopokoleniowa sprzyja rozwojowi i zachowaniu tożsamości kulturowej.

Dzięki kontaktom z najstarszym pokoleniem młodzi wiążą swoje życie z historią i środowiskiem życia rodziny, z tym, jaką pełniła ona rolę w przeszłości, by na podstawie tego dziedzictwa wytyczać własną drogę życia [Dyczewski 1994, s. 118].

Sytuacja wojenna udaremniła Żydom prawie całkowicie możliwość przekazu wartości kulturowych przez najbliższe otoczenie, dlatego w JCC widoczne są próby odrodzenia swojego dziedzictwa. Koordynator Klubu Seniora podkreśla:

– W Klubie pojawia się coraz więcej osób nowych, które ukrywały swoją tożsamość przed światem, chociaż i tak wszyscy wiedzieli, że są Żydami. Osoby, które „wyszły z szafy” nie przeżywają teraz takiego rozdarcia i sprzeczności. Istnieje między nimi jakieś poczucie więzi, uważają, że lepiej rozumieją się, mając za sobą wspólne doświadczenia. We własnym gronie mogą poznać, zrozumieć problemy swojej tożsamości i odzyskać siebie.

Pytania dotyczące tożsamości żydowskiej i współuczestnictwa osób bliskich w programie JCC wywołały wspomnienia. Uczestnicy podkreślali, że krewni, przyjaciele, znajomi często nie do końca są świadomi faktycznego stanu rzeczy.

Tożsamość żydowska przez niektórych jest ukrywana i traktowana wstydliwie. W związku z tym członkowie Klubu Seniora nie zawsze ujawniają, jak wygląda sytuacja, nawet nie zapraszają swoich krewnych do skorzystania z oferty Centrum. Charakterystyczna tu wydaje się wypowiedź:

– nie informuję swoich bliskich, bo w czasie okupacji musiałem dbać o swoje życie, żyć w konspiracji. Miałem wtedy 8 lat i to wpłynęło na całe moje życie. Tajemnica utrzymywana była nawet po '45 roku. Rodzina niechętnie o tym mówiła, nie przekazała mi żadnych wzorców, a teraz napisałem opracowanie „Druga strona” i mówię o tym częściej i chcę poznawać religię moich przodków [M 77].

Kolejny respondent opowiada w następujący sposób o reakcji otoczenia na jego pochodzenie żydowskie:

*– to zależy na jakiego się trafi współmałżonka, jeśli na tolerancyjnego, to może on te sprawy zrozumieć i rozwiązać [...]. Nasi rodzice bali się puszczać dzieci do Gminy, nawet mówić po niemiecku, chronić swoje dzieci, wszystkie były ochrzczone. Gdy byłem dzieckiem, to często na ulicy doświadczałem prześladowania związanego ze swoim pochodzeniem, były przezwiska, kopanie po ***, ale tylko chłopcy z mojej dzielnicy, gdyby próbowali z innej – byłem chroniony, bo to były czasy, że wszyscy się znali. Sytuacja się zmieniała dopiero po '89 roku. Teraz przyprawdzam córkę [M 65].*

Te wzory zachowań były przenoszone z pokolenia na pokolenie, stając się odruchem mającym na celu ochronę najbliższych, stąd tak widoczny jest wśród członków Centrum brak obecności dużych wielopokoleniowych rodzin, a przede wszystkim pokolenia łączącego starszych i młodszych, tylko nieliczni seniorzy przyprowadzają swoje dzieci. Między pokoleniem najstarszym a najmłodszym widoczna jest też pewnego rodzaju luka kulturowa. To, co się próbuje odrodzić w społeczności żydowskiej, to jest zupełnie inny świat, niż ten, który pamiętają starsze osoby pochodzenia żydowskiego. Nie zawsze potrafią pogodzić się z nowatorskimi pomysłami ludzi młodych. Międzypokoleniowy przekaz kulturowy jest ściśle związany z wychowaniem. W przeszłości najczęściej rodzice przekazywali wzory zachowań i wartości młodym pokoleniom. Jednakże Margaret Mead zwróciła uwagę na zmiany w międzygeneracyjnym przekazie treści kulturowych. Wyróżniła ona trzy rodzaje kultur: postfiguratywną, kofiguratywną i prefiguratywną. Kultura postfiguratywna zakłada, że młode pokolenie przyjmuje wzory od rodziców. W ramach kultury kofiguratywnej starsi i młodszy współistnieją na równorzędnych prawach, autorytetem nie jest tylko pokolenie starsze. Natomiast kultura prefiguratywna przyjmuje, że źródłem wszelkich informacji o świecie jest młodzież [za: Pucek 2007, s. 52–53]. Jerzy Nikitorowicz, poruszając zagadnienie tożsamości kulturowej, zauważył, że jest ona

[...] efektem wzajemnych uwarunkowań, oddziaływania i nakładania się: osobowej świadomości Ja, świadomości przynależności do My, społecznego uznania, przyjęcia i akceptacji w My [...]. Tożsamość z jakąś wspólnotą jest istotnym warunkiem partycypacji w kulturze danej grupy, przynależności i lojalności grupowej [Nikitorowicz 2001, s. 24].

Ciekawym zjawiskiem z tym związanym jest rekulturacja, czyli „dążenie do przywrócenia kultury rodzimej lub porzuconej” [Gajda 2008, s. 110].

Wielu uczestników przychodzi do Centrum, aby poznać obyczaje i obrzędy, których nie mogli przekazać im rodzice.

– *Czuję się Żydem, ale urodziłem się w Polsce i bytuję w Polsce. Nie pamiętam obchodów świątecznych, bo w czasie wojny przebywałem w getcie, a tam nie można było nic robić, a poza tym byłem wtedy małym dzieckiem [...]. Potem wychowywała mnie rodzina katolicka [M 70].*

– *Teraz młodzi pokazują nam, co i jak należy, dzięki zajęciom komputerowym mogę wysłać e-maila i połączyć się Skype'em z dziećmi z Izraela [...], ja inaczej pamiętam obrzędy świąteczne, ale tu nie ma warunków na coś więcej [M 75].*

– *Swoją tożsamość religijną odkryłam dzięki fundacji Laudera w 1992, później była gmina, TSKŻ, Klub Seniora, Stowarzyszenie „Dzieci Holocaustu” i inne autonomiczne organizacje. Swoją tożsamość żydowską znałam od zawsze, cały czas czułam, że ktoś mną kieruje, czuwa nade mną. Czy chcemy być narodem, który Pan wybrał, to rodzi obowiązki, a nie przywileje. Stoję na gruncie, że należy wziąć za to odpowiedzialność [K 74].*

Samookreślenie kulturowe może z jednej strony charakteryzować się poczuciem odrębności i zakorzenieniem we własnej homogenicznej kulturze, z drugiej zmierzać ku wielokulturowości, heterogeniczności, otwarciu i aktywności.

Z badań wynika, że placówka przez reintegrację społeczną, umacnianie tradycji spełnia przede wszystkim funkcje: adaptacyjną, integracyjną i edukacyjną. Wyraża się to w tworzeniu różnych okazji do nawiązania więzi z rówieśnikami, a także innymi członkami społeczności, odkrywaniu możliwości samokształcenia, zdobywaniu wiedzy i przystosowaniu się do nowej rzeczywistości. Ponadto Centrum pełni funkcje: komunikacyjną, kompensacyjną, psychoterapeutyczną oraz religijną. Zaspokajanie ich pozwala na rozładowanie napięć wewnętrznych i wyrównanie postaw emocjonalnych, co jest warunkiem dobrego samopoczucia. Kontakty osób starszych z innymi grupami i nawiązanie relacji z szerszymi kręgami daje poczucie przynależności, a także przeciwdziała poczuciu osamotnienia [Kargul 1996, s. 60]. Centrum posiada szczególne walory lokalizacyjne ułatwiające gromadzenie społeczności rozproszonej po całym Krakowie. Niewielka odległość od nadal czynnej synagogi Remu umożliwia osobom religijnym szybkie przemieszczenie się z jednego miejsca do drugiego. JCC nie narzuca nikomu przynależności religijnej, zakłada poszanowanie różnicowań społecznych i kulturowych przy równoczesnej odrębności etnicznej. Przyjmuje pewnego rodzaju pluralizm kulturowy w celu podtrzymania własnej tożsamości. Akceptując większość, dąży do równości dla wszystkich mniejszości.

Klub Seniora pełni ważną rolę związaną z samostanowieniem, integruje te osoby, które mają ciężkie przeżycia wojenne, mogą dzielić się swoimi doświadczeniami.

– Nie wszyscy ze społeczności żydowskiej wychowali się tak jak ja w rodzinie z żydowską tradycją, niektórzy wychowali się w rodzinach przybranych, nieraz to był szok, bo musieli sami poznać, odkryć, dotrzeć do swoich korzeni, a mnie było to wszystko oszczędzone, te straszne dramaty. W Klubie Seniora czuję się jakby to było moje naturalne środowisko [K 74].

Sytuacja wielokulturowości narzuca inne typy tożsamości i reakcje na brak jednorodności kulturowej. Jednostki poddawane są licznym, niejednokrotnie sprzecznym, prowadzącym do dysonansu postaw, oddziaływaniom ze strony odmiennych norm kulturowych. W sytuacji takiej znajdują się członkowie mieszanych etnicznie, często także religijnie i językowo rodzin oraz wspólnot lokalnych [Paleczny 2007, s. 25]. Nagłe zetknięcie się z obcą kulturą może prowadzić do „szoku kulturowego”, zwłaszcza gdy towarzyszą temu sprzeczne wartości oraz negatywne zniekształcenia, a przynależność do nowej grupy oznacza krytykę bądź wykluczenie.

W tej perspektywie istotne wydają się działania edukacyjne, które powinny mieć charakter całościowy, przedmiotowy i twórczy. Jednak bez wyznaczenia swojej własnej odrębności, tożsamości kulturowej i pamięci historycznej mogą pojawić się trudności w określeniu przynależności etnicznej czy wyznaniowej. Samoświadomość oraz istnienie dziedzictwa kulturowego prowadzi do otwarcia na wielokulturowość.

Edukacja staje więc przed istotnym wyzwaniem kształtowania stosunku do innych, powodowania, aby nie przeradzał się on w stosunek do obcych i nie wyzwalał emocji negatywnych opartych na uprzedzeniach i utrwalonych negatywnie stereotypach [Nikitorowicz 2005, s. 17].

Edukacja międzykulturowa opiera się przede wszystkim na idei tolerancji, której nadano szczególną wartość i rangę. Zakłada współpracę oraz współdziałanie poprzez prowadzenie dialogu i negocjacji jako wyrazu poszanowania dla każdej osoby ludzkiej. Niezbędne jest tu organizowanie różnego rodzaju programów szkolnych. Edukacja międzykulturowa powinna być ukierunkowana od edukacji rodzinnej, lokalnej, etnicznej po narodową, światową, globalną z uwzględnieniem założenia „wczoraj, dziś i jutro”.

Integracja poprzez formy i treści wspierające kulturę żydowską

Centrum JCC nie jest typowym domem kultury. Zostało powołane dla społeczności żydowskiej, dlatego treści najczęściej koncentrują się wokół religii, historii, zapomnianego języka i obyczajów żydowskich. W placówce odbywają się różnego rodzaju kursy językowe, głównie z języka angielskiego i hebrajskiego. Wszelkie

formy dydaktyczne stosowane w ośrodku dają możliwość tworzenia płaszczyzny kontaktów z tradycją, kształtowania przestrzeni aktywności społecznej, a także ułatwiają spotkania towarzyskie.

Fundacja funkcjonuje we wszystkie dni tygodnia za wyjątkiem sobót (szabat), zgodnie z planem zajęć. Stałymi komponentami programu tygodniowego są: kursy językowe, komputerowe, zajęcia Krav Maga, taniec, joga, zajęcia dla dzieci oraz dyżury specjalistów. Najczęściej wykłady są organizowane w sposób jednorazowy i związane są z obchodami świątecznymi lub imprezami okolicznościowymi. Zdarzają się również wykłady ujęte w cykle tematyczne. Typowymi i popularnymi zajęciami prowadzonymi w celu rozwoju aktywności artystycznej są wystawy, wernisaże, koncerty, lekcje tańca. Do najczęstszych zajęć sportowych i rekreacyjnych realizowanych w JCC należą: joga, Krav Maga, gimnastyka lecznicza, wycieczki. Natomiast z zakresu wiedzy i techniki prowadzone są wykłady, warsztaty, dyskusje, poradnictwo, kursy, seanse filmowe. Centrum w swojej działalności ma również ofertę dla dzieci, studentów oraz seniorów. Formy pracy są więc dostosowane do odpowiednich grup wiekowych w taki sposób, aby każdy mógł optymalnie skorzystać z płynących przez nie treści oraz zintegrować się z rówieśnikami. Celebrowanie świąt odbywa się przy udziale wszystkich grup wiekowych w rodzinnej atmosferze.

Z przeprowadzonych wywiadów wynika, że starsi uczestnicy przychodzą do Klubu Seniora w celach towarzyskich, a w świątach oraz obchodach podtrzymujących żydowską kulturę i religię biorą udział częściej kobiety niż mężczyźni. Młodszy respondenci podkreślali, że z powodu braku czasu uczestniczą najczęściej w imprezach okolicznościowych, korzystają z biblioteki, a ponieważ zajęcia Klubu Studenckiego dopiero rozpoczęły swoją działalność, trudno zweryfikować aktywność studencką na tym polu.

– Jestem nawet zdziwiona, że tak dużo dzieje się w JCC, tyle aktywności kulturalnej oraz spotkań związanych z kalendarzem żydowskim. Obchody świąteczne, wykłady z rabinem czy lekcje hebrajskiego wszystko to wpływa na podtrzymanie życia kulturalnego i religijnego [...]. Umacnia mnie i daje poczucie, że nie jestem sama, ta rodzinna atmosfera sprawia, że nie czuję się mniejszością w większości. To radosne życie żydowskie z JCC jest bardziej kolorowe! [K 62].

Ekspertem w sprawach dotyczących nauczania oraz orzekania w kwestiach prawa i rytuałów żydowskich jest rabin. Podczas rozmowy rabin podkreślał, że najważniejszym świętem dla Żydów jest szabat, który

– jest źródłem życia dla całego tygodnia, dopełnieniem duszy, żyjemy dla szabatu, to daje siłę na cały nadchodzący tydzień.

Natomiast sposobu lansowania, wzmacniania kultury i religii w społeczności żydowskiej rabin upatruje

– po pierwsze w zapewnieniu warunków poprzez koszerne jedzenie, synagogę, mykwę⁵, obrzezanie, bar micwę⁶, chupę⁷, wszelkie inne usługi. Po drugie pomoc duchową dla tych, którzy chcą obchodzić święta i szabaty. Nie przekonywać na siłę, jak będą dojrzały i będzie im się podobać, to spróbują kontynuować.

Przed każdym świętem lub ważną uroczystością w JCC trwają próby i przygotowania. Centrum Społeczności Żydowskiej stara się podtrzymywać tradycję, organizując święta z zachowaniem wszelkich zasad judaizmu, a na ważniejsze wydarzenia przygotowuje również program dla każdej grupy wiekowej osobno.

Specyfika potrzeb kulturalno-oświatowych zaspokajanych przez Centrum Społeczności Żydowskiej

Z analizy programów prowadzonych przez ośrodek JCC wynika, że uczestnicy mogą brać aktywny udział w zajęciach kulturalno-oświatowych. Oferta działalności placówki jest imponująca. Proponowane są spotkania z artystami, pisarzami, rabinami. Wspólny udział w okolicznościowych imprezach, jubileuszach i świętach religijnych. Organizowane są zabawy, bale. W trakcie tych spotkań uczestnicy nawiązują różnorodny kontakty, dzielą się wspomnieniami, omawiają bieżące sprawy, udzielają sobie nawzajem wsparcia.

Pozytywnym zjawiskiem jest coraz większa współpraca między uczestnikami a koordynatorami w celu zaspokajania potrzeb kulturalno-oświatowych. Z badań wynika, że potrzeby odzwierciedlają zainteresowania i wartości uczestników. Większość z nich swój czas wolny spędza w JCC.

W odpowiedzi na pytanie o najbardziej charakterystyczne dla Żydów wartości rabin wskazał:

– studia – i nie chodzi tu o wiedzę i informację, ale studiowanie cały czas, bo to jest największą wartością; i musi się czytać i uczyć codziennie.

W proces ten powinna być zaangażowana także żona, cała rodzina. Ciekawym wydaje się fakt, że na to pytanie drugi ekspert, dyrektor JCC, odpowiada bardzo podobnie:

– Żydzi pomagają sobie nawzajem bez względu na to, gdzie się znajdują, ogromną wartość ma też edukacja, wszyscy muszą się uczyć, edukacja odgrywa znaczącą rolę przez całe życie. Odkąd pamiętam, naciskano na naukę, chodzenie do szkoły i uniwersytetów.

⁵ Mykwa – łaźnia ze zbiornikiem wody źródlanej lub deszczowej służącej do rytualnego obmycia.

⁶ Bar micwa – uroczystość, podczas której chłopiec żydowski staje się pełnoletni wobec prawa.

⁷ Chupa – baldachim, pod który wchodzi oblubienicy podczas ceremonii ślubnej; też część tej ceremonii.

Ogromne koncentrowanie się judaizmu na edukacji, zdobywaniu i przekazywaniu wiedzy stało się trwałą cechą kultury żydowskiej na całe tysiąclecia. Zaowocowało to w okresie żydowskiego Oświecenia, a także później znaczną liczbą osiągnięć dokonywanych przez Żydów w wielu dziedzinach nauk ścisłych i humanistycznych. Rzekoma „wrodzona inteligencja” Żydów to ciągle podkreślana kwestia. Natomiast faktem jest to, że w żydowskiej kulturze wykształcenie, niezależnie czy religijne czy świeckie, zawsze było priorytetem, więc może stąd te rezultaty.

Na podstawie badań dokonano podziału potrzeb kulturalno-oświatowych, które są zaspokajane przez placówkę. Działalność prowadzona przez JCC daje możliwość zaspokojenia **potrzeb poznawczych w zakresie wiedzy ogólnej**, wyrażających się w konieczności obcowania z wiedzą. Wielu członków JCC pragnie poszerzać swoje wiadomości z zakresu judaizmu. To podnoszenie stopienia edukacji i rozwoju zainteresowań nie zachodzi jedynie na wykładach różnych rabinów, ale także poprzez aktywność pośrednią i udział w imprezach religijnych, kulturalnych.

Potrzeby utylitarne wyrażają się w wiedzy typu praktycznego. Trudno rozważać zaspokojenie tych potrzeb, gdyż wykracza ono poza możliwości JCC. Ich zaspokojenie realizuje się poprzez opanowanie i udoskonalenie umiejętności czy nawyków z zakresu czynności zawodowych i codziennych zajęć domowych. Członków ośrodka cechuje bardzo duże zróżnicowanie wiekowe. Większość z nich to osoby w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym, zatem potrzeby związane z pracą zawodową oraz prowadzeniem domu rodzinnego inaczej się u ich kształtują niż u osób czynnych zawodowo. Te grupy potrzeb realizuje się przez wszelkiego rodzaju warsztaty, np. takie jak: makijaż i stylizacja, wycinanka żydowska, cykl parzenia herbaty pochodzącej z różnych regionów świata, zasady kuchni żydowskiej. JCC może również wspomagać zaspokojenie tej grupy potrzeb przez nawiązywanie i utrzymanie kontaktów z innymi ludźmi.

Potrzeby artystyczne to kolejna grupa potrzeb kulturalno-oświatowych. Wyrażają się one w konieczności obcowania z utworami literackimi i dziełami sztuki oraz w niezbędności przeżywania piękna tych wytworów. Na tym polu Centrum dostarcza sporej ilości niezwykle wrażeń. Mówiąc konkretniej, daje możliwość kontaktu z muzyką – przygotowując koncerty, plastyką – aranżując wystawy i prowadząc konkursy, rozrywką – organizując imprezy, filmem – urządzając projekcje „pod gwiazdami”. Potrzeby przeżywania doznań estetycznych, zachwyty oraz przyjemności z jednej strony są zaspokajane przez wielość ofert realizowanych w przyjaznym i pięknie urządzonej otoczeniu, z drugiej strony pomniejszane są przez pośpiech i płytkie przygotowanie tudzież niske gospodarcze możliwości Centrum.

Potrzeby działalności twórczej obejmują w zasadzie czynne zainteresowanie wszelkiego rodzaju twórczością i odtwórczością. Centrum Społeczności

Żydowskiej daje możliwość zaspokojenia tej grupy potrzeb przez organizowanie amatorskich wystaw, muzykowanie i śpiewanie, występy w małych spektaklach, taniec, tworzenie prac artystycznych. Ośrodek w pewnym sensie stwarza możliwość ucieczki od codzienności w świat pełen barw i smaków. Zaspokajanie **potrzeb rekreacyjnych** odbywa się poprzez wycieczkowanie, zabawy, uprawianie sportu i gier towarzyskich. Obserwując uczestników odniosłam wrażenie, że potrafią oni sami zorganizować sobie rekreację i rozrywkę. Do tego celu potrzebują tylko odpowiednich warunków lokalowych oraz siebie nawzajem [por. Alexander 1992, s. 96–115].

Centrum stwarza wiele okazji do zaspokojenia potrzeb kulturalno-oświatowych, jednak ani członkowie, ani animatorzy nie zdają sobie sprawy, że realizują wszystkie kategorie potrzeb wyszczególnionych w powyższym opisie.

Rola fundacji w środowisku, szansa i zagrożenia

Kolejnym zagadnieniem związanym z działalnością JCC jest rola, jaką pełni ono w środowisku żydowskim. Dane dotyczące tego zagadnienia ukazują, że wzmacnianie spójności, więzi i solidarności społecznej, upowszechnianie otwartości, tolerancji i szacunku dla innych ludzi jako zasad współżycia społecznego odgrywa ogromne znaczenie w życiu tej społeczności. Biorąc pod uwagę przeszłość historyczną mniejszości żydowskiej, nie dziwi również fakt, że fundacja dąży do zwalczania wszelkiej dyskryminacji, wyrównywania szans grup i środowisk wykluczonych społecznie lub zagrożonych społeczną marginalizacją. Należy bowiem podkreślić, że partnerstwo i współdziałanie, wzmacnianie wspólnoty lokalnej przez wspieranie rozwoju jej podmiotowości, wzajemna pomoc wspólnot lokalnych oraz wymiana doświadczeń poprawiają wizerunek Polski za granicą. JCC organizuje także nieustannie wystawy, spotkania z autorami książek, pokazy filmowe, wykłady na interesujące tematy. Akcje te wzbogacają kolejne oferty. Centrum zawsze jest otwarte na nowe propozycje. Wszelkie przedsięwzięcia innowacyjne są efektywnie przedstawione przy wykorzystaniu nowych technologii. Święta to zasadniczy element życia społeczności, dlatego ośrodek daje możliwość obchodzenia każdego żydowskiego święta w rodzinnej atmosferze, zwłaszcza samotnym. Najważniejsze są kolacje szabatowe z koszernym jedzeniem w obecności członków lokalnej społeczności, studentów oraz często zapraszanych gości. Dla wielu osób to jedyna możliwość świętowania szabat. Spotkania są otwarte właściwie dla wszystkich, ale należy wcześniej zgłosić chęć uczestnictwa. Po kolacji organizowane są dyskusje na tematy religijne, które prowadzi rabin Boaz. Inne święta żydowskie obchodzone w JCC podczas trwania badań to: Rosz Haszana, Sukkot, Chanuka, Purim, Pesach, Dzień Niepodległości Izraela.

Obserwując działania JCC wspierające kulturę żydowską, mogłam stwierdzić, że osoby przychodzące do Centrum są zainteresowane poznaniem tradycji i kultury wynikającej z ich pochodzenia. Dlatego na każdym kolejnym wydarzeniach świątecznych pojawiało się coraz więcej osób. Najliczniejszą grupę wiekową obecną na szabatach stanowią ludzie młodzi.

Na podstawie analizy przeprowadzonych badań uważam, że niewątpliwym sukcesem fundacji jest:

- czynne zainteresowanie programem placówki;
- pomoc i aktywne uczestnictwo;
- współpraca i współdziałanie wielu instytucji;
- prowadzenie jednolitego kierunku oddziaływania w celu podtrzymania tożsamości;
- wypracowanie strategii odpowiedzialnej za stwarzanie atmosfery sprzyjającej integracji.

W Centrum można zauważyć wiele podejmowanych inicjatyw aktywizujących rozwój więzi społecznych środowiska żydowskiego. Jednak ze względu na utrudnienia strategie te muszą być wprowadzane wieloetapowo i wielotorowo. Wymienię tylko kilka czynników utrudniających działania Centrum: sytuacja demograficzna, nadmierna izolacja – lęklliwość, alienacja, permissywność – bezgraniczna tolerancja, powierzchowność obrzędów, mity związane z antysemityzmem oraz brak przekazu kulturowego. Pojawiające się braki, przynajmniej potencjalnie, mogą być przecież niwelowane. Godnymi dalszego zastanowienia byłyby między innymi kwestie związane z przekazem wzorów kulturowych, upowszechnieniem tradycji i edukacją międzykulturową.

Podsumowanie

Każda społeczność ma swoje korzenie. Dlatego poznając Centrum Społeczności Żydowskiej (Jewish Community Centre – JCC) można prześledzić historię, rodowód oraz rozpoznać obecny „adres duchowy” środowiska żydowskiego. Im bardziej analizuje się losy tej społeczności, tym głębiej poznaje się lokalny urok i koloryt etniczny. Osoby je tworzące przestają być anonimowe, można zrozumieć ich potrzeby, niepokoje związane z teraźniejszością i przyszłością. JCC zostało powołane dla społeczności żydowskiej, dlatego tematy tu poruszane najczęściej koncentrują się wokół religii, historii, zapomnianego języka i obyczajów żydowskich. Wszelkie formy pracy kulturalno-oświatowej stosowane w Centrum dają możliwość tworzenia płaszczyzny kontaktów z tradycją, kształtowania przestrzeni aktywności społecznej, a także ułatwiają spotkania towarzyskie. Ośrodek łączy innowacje i tradycję, znikome koszty i zyskowność, zabawę i powagę oraz pracę

i czas wolny. Ze względu na to, że jest to nowa struktura, a jej zręby są w fazie ciągłego tworzenia, nieustannej zmiany, pojawiają się też konflikty, ale bez tego nie byłoby dalszego rozwoju tej placówki.

Głównym celem JCC jest inicjowanie oraz upowszechnianie działań służących umacnianiu społeczności żydowskiej w Krakowie oraz propagowanie i promowanie postawy tolerancji. Statut fundacji przewiduje realizację tego zadania poprzez prowadzenie działalności edukacyjnej, informacyjnej, poszerzającej wiedzę o kulturze i tradycjach żydowskich. Placówka, organizując imprezy i obchody świąteczne związane z kalendarzem żydowskim, stara się podtrzymać tożsamość kulturową oraz zachować tradycję społeczności żydowskiej. Centrum Społeczności Żydowskiej to mnóstwo zrealizowanych projektów i wiele nowatorskich pomysłów na przyszłość. Czy może w pełni rozwinąć skrzydła? Koordynatorzy planują organizację kolejnych wystaw, konkursów, imprez itp. Mimo nikłej frekwencji podyktowanej czynnikiem demograficznym nie poddają się i mają coraz śmielsze plany na przyszłość. Poza współpracą z licznymi instytucjami dążą do poszerzania kolejnych kontaktów i dalszej współpracy z organizacjami. Nowo powstałe Centrum szybko wrosło w krajobraz żydowskiej mapy społeczno-kulturalnej. Propaguje różnorodne formy aktywności fizycznej, intelektualnej i duchowej adekwatnie do wieku oraz zainteresowań. Istotnym przedsięwzięciem fundacji jest również prowadzenie edukacji i dialogu międzykulturowego.

Działalność JCC na rzecz społeczności żydowskiej przynosi nową perspektywę wspólnego życia. Choć istnieje podział kulturowo-społeczny i ma on swoje reperkusje gospodarcze, to edukacja oraz współpraca w wielokulturowym tygłku oznacza wzbogacanie, a także uzupełnianie się nawzajem. Ukazuje, w jaki sposób zmieniać stereotypy, przełamywać etos „obcego”, tak po stronie Polaków, jak i Żydów. Dialog, jaki prowadzą osoby ze środowiska żydowskiego, jest cennym doświadczeniem nie tylko dla społeczności żydowskiej, ale również dla innych grup mniejszościowych. Ważną i przyszłościową strategią działania tej placówki jest dyplomacja oraz partnerstwo. JCC obecnie ma ogromne szanse, gdyż stanowi novum, staje wobec wielkiego wyzwania – może porozumiewać się z innymi, aby szerzyć *szalom* – pokój.

Bibliografia

Źródła

Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2009 [2009]. GUS. Red. gł. H. Dmochowska. Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych

Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011. Podstawowe informacje o sytuacji demograficzno-społecznej ludności Polski oraz zasobach miesz-

kaniowych [2012]. Opracowanie przygotowane na Kongres Demograficzny w dniach 22–23 marca 2012. Warszawa: GUS

Opracowania

- Aleksander T. [1992], *Proces upowszechniania kultury*. [W:] *Szkola w procesie przemian edukacyjnych*. Red. J. Włodek-Chronowska. Kraków: UJ. „Zeszyty Naukowe UJ. Prace Pedagogiczne”, z. 15
- Bauman Z. [2011], *Wykład inauguracyjny podczas Europejskiego Kongresu Kultury we Wrocławiu*, 8–11.09.2011 r.
- Chwalba A. [2002], *Dzieje Krakowa*. T. 5, *Kraków w latach 1939–1945*. Kraków: WL
- Datner H., Melchior M. [1997], *Żydzi we współczesnej Polsce – nieobecność i powroty*. [W:] *Mniejszości narodowe w Polsce*. Red. Z. Kurcz. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, s. 63–83
- Dyczewski L. [1994], *Rodzina, społeczeństwo, państwo*. Lublin: Tow. Nauk. KUL
- Gajda J. [2008], *Antropologia kulturowa: kultura obyczajowa początku XXI wieku*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls
- Galaś M. [1996], *Istota i techniki diagnozowania potrzeb i wartości kulturalnych*. [W:] *Studia z pedagogiki społecznej*. Red. S. Kawula. Olsztyn: Wydaw. WSP, s. 161–201
- Gawron E. [2008], *Powrót do Krakowa*. Warszawa: „Słowo Żydowskie”, nr 18–19 (434–435)
- Kargul J. [1996], *Od upowszechniania kultury do animacji kulturalnej*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek
- Kwiatkowski S. [2007], *Priorytety edukacji zawodowej – kontekst europejski*. [W:] S. Kwiatkowski, A. Bogaj, B. Baraniak, *Pedagogika pracy*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, s. 175–183
- Nikitorowicz J. [2001], *Wielopłaszczyznowa i ustawicznie kreująca się tożsamość w społeczeństwie wielokulturowym a edukacja międzykulturowa*. [W:] *Kultury tradycyjne a kultura globalna*. T. I. Red. J. Nikitorowicz, M. Sobecki, D. Misiejuk. Białystok: Trans Humana, s. 15–35
- Nikitorowicz J. [2005], *Próba określenia przedmiotu edukacji międzykulturowej*. [W:] *Region, tożsamość, edukacja*. Red. J. Nikitorowicz, D. Misiejuk, M. Sobecki. Białystok: Trans Humana, s. 15–33
- Palczyński T. [2007], *Tożsamość jednostek w sytuacji wielokulturowości*. [W:] *Dylematy tożsamości*. Red. Z. Pucek. Kraków: Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne – Oficyna Wydawnicza AFM, s. 25–47
- Pucek Z. [2007], *Pokoleniowy wymiar socjalizacji i jego ewolucja*. [W:] *Dylematy tożsamości*. Red. Z. Pucek. Kraków: Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne – Oficyna Wydawnicza AFM, s. 47–60
- Weiss Sz., Szmalec E. [2008], *Między narodami*. Poznań: Rebis

Netografia

Portal Centrum Społeczności Żydowskiej w Krakowie: <http://www.jcckrakow.org/> [otwarcia wielokrotne].

Raport dotyczący sytuacji mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego w Rzeczypospolitej Polskiej. Załącznik nr 5. Struktura wieku mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Według danych Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2002 r.) [2007]. Warszawa: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych: <http://www.mswia.gov.pl/portal.php?serwis=pl&dzial=417&id=4862> [dostęp: 23.09.2009]